

*Р. Г. Дубас,
к. е. н., доцент, декан обліково-економічного факультету,
Державна академія житлово-комунального господарства*

ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ ЛІСІВ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЛІСОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано необхідність проведення лісової сертифікації, яка включає розробку національних критеріїв, індикаторів та схеми сертифікації лісів на основі принципів сталого (невиснажливого) управління лісами. Визначено основні переваги її здійснення з метою залучення інвестиційних ресурсів у лісову сферу.

In the article grounded necessity of leadthrough of forest certification, which includes development of national criteria, indicators and chart of certification of the forests, on the basis of principles of permanent (unexhausting) management the forests. Certainly basic advantages of its realization are with the purpose of bringing in of investment resources in a forest sphere.

*Ключові слова: лісові ресурси, лісова сертифікація, інвестиційні ресурси, конкурентоспроможність.
Key words: forest resources, forest certification, investment resources, competitiveness.*

ВСТУП

Природні ресурси є першоджерелом, вихідною основою людської цивілізації на всіх фазах його розвитку. Людина може черпати необхідні для свого існування ресурси тільки із природного середовища. Звичайно, розвиток технології серйозно змінює напрями, форми і масштаби використання природних ресурсів та утворює зростаючий фонд похідних від них ресурсів, створених вже працею людини. Але першоджерелом сучасного матеріального енергетичного потенціалу людського суспільства все одно залишаються біологічні і матеріальні ресурси землі. Особливого значення для підвищення конкурентоздатності лісової продукції нашої країни набуває екологічна лісова сертифікація, яка включає розробку національних критеріїв, індикаторів та схеми серти-

фікації лісів на основі принципів сталого (невиснажливого) управління лісами. На сьогоднішній день недостатньо уваги приділено вивченню проблеми сертифікації лісів, за винятком окремих досліджень вітчизняних екологів-лісоводів [1; 2], а необхідність у цьому зростає з кожним роком.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Головною метою дослідження є передусім обґрунтування необхідності і доцільності екологічної сертифікації українських лісів як інструменту підвищення конкурентоспроможності вітчизняної деревини, деревної продукції та інших ресурсів і послуг лісу на зовнішньому ринку. Поряд з цим, слід дослідити залежність між проведенням лісової сертифікації та можливостями додаткового залучення інвестицій,

що, в свою чергу, покращить ведення лісового господарства та збалансоване використання лісових ресурсів, сприятиме підвищенню іміджу лісової галузі держави, необхідного для інтеграції України у світове співтовариство.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

У соціально-економічному розвитку України лісове господарство посідає особливе місце. Ліси і лісові ресурси за призначенням і розміщенням виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші) функції та мають обмежене експлуатаційне значення. Проте лісогосподарська галузь — одна із специфічних галузей народного господарства, що, насамперед, забезпечує вирощування і заготівлю деревини, яка є вкрай необхідною умовою розвитку суспільства. Продукти лісу і продукція, що виробляється з лісової сировини, щорічно становлять незначну частку у загальному фонді споживання лісових ресурсів. Проте немає жодної галузі народного господарства, де деревина не використовувалась би в природному чи переробному вигляді.

Науково обгрунтована організація і правильне ведення лісового господарства повинно забезпечити безперервне, невиснажливе і раціональне лісокористування. Основою природоохоронної організації лісокористування повинно стати регульоване використання природних характеристик лісу шляхом проведення лісогосподарських та інших заходів у сукупності з системою обмежень на використання певних груп ресурсів, включаючи окремі природні функції лісів (зокрема, рекреаційні). При цьому можуть виникати певні змістовні ситуації щодо обмежень на використання сировинних чи несировинних ресурсів лісу. Якщо народногосподарська значимість обмежень по сировинних ресурсах, насамперед, по максимальній величині розрахункової лісосіки, вище обмежень по несировинних ресурсах в грошовому виразі, виникають умови для промислової системи лісокористування. За умови, коли народногосподарська значимість обмежень, яка забезпечує отримання суми всіх несировинних ресурсів лісу вище сировинних, з'являються умови для середовищезахисної системи лісокористування. За однакової значимості попередніх двох систем обмежень, при яких лісокористування має рівною мірою забезпечити отримання сировинних і несировинних ресурсів лісу в грошовому виразі, перевага однієї з систем може залежати від конкретного стану місцевої економіки.

Проблеми екології лісу та моніторингу лісових екосистем є одним з пріоритетних напрямів наукових досліджень Українського науково-дослідного інституту лісового господарства і агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького (УкрНДІЛГА). Наукове забезпечення цього напрямку здійснюють лабораторія екології ландшафтів і агролісомеліорації та лабораторія лісового моніторингу і сертифікації.

У лабораторіях проводиться критичний аналіз існуючої нормативно-правової бази держави в галузі природокористування та охорони природи, лісової політики та галузевих нормативних документів,

міжнародних процесів, рішень та досліджень щодо управління лісовими ресурсами та визначаються основні проблеми і перспективи для України і лісової галузі щодо переходу на принципи сталого розвитку. На сьогоднішній день вже розроблено проект критеріїв та індикаторів сталого управління лісами України і критерії та індикатори оцінки готовності лісогосподарських підприємств до проведення лісової сертифікації. Крім того, здійснюється співробітництво з офісом пан-європейської схеми лісової сертифікації (PEFC) щодо розробки національної схеми сертифікації лісів, представництвом ПРООН в Україні:

- а) проект ПРООН "Програма сприяння сталому розвитку в Україні";
- б) підготовка національної концепції сталого розвитку України;
- в) впровадження принципів сталого розвитку України на основі розробки еколого-економічної моделі розвитку сировинної галузі України в сучасних умовах.

В умовах дефіциту деревини, обмежених можливостей збільшення її заготівлі в Україні та суттєвого зменшення ввозу з Росії, ресурсозбереження стає основним шляхом забезпечення потреби народного господарства в лісовій продукції. Рішення відповідних задач з означеної проблеми повинно забезпечуватися і оцінюватися за комплексом заходів техніко-економічного спрямування, що проводяться на лісогосподарських і лісопромислових підприємствах країни. Пошук внутрішніх резервів збільшення обсягів заготівлі деревини спрямований, перш за все, на виробництво в недалекому майбутньому високопродуктивних, стійких та якісних деревостанів з більш коротким терміном вирощування.

Вивчення експорту деревини, деревної продукції в Європейських країнах, визначення місця України на цьому ринку проводиться за допомогою кластерного аналізу бази даних FAO з експорту-імпорту деревної продукції. Ця база даних містить відомості про фізичні та грошові обсяги з експорту-імпорту та виробництво лісової продукції, яка представлена такими видами, як круглий ліс, пиляні лісоматеріали, деревні вироби тощо. За даними Держкомлісгоспу України [3], обсяги експорту лісової продукції зросли після розриву взаємовідносин між суб'єктами природокористування, викликаного економічною кризою, а саме — слабкістю внутрішнього ринку та відносною дешевизною української деревини. Зростанню експорту вітчизняної деревної лісової продукції в останні роки сприяло залучення посередницьких організацій. Наслідки такого залучення, окрім економічної вигоди, мали й негативні аспекти — порушення екологічних нормативів лісокористування, що певною мірою сприяли екологічним катастрофам в Закарпатті у 1999 та 2001 рр.

Ціни за одиницю деревної продукції українського експорту поступаються середньоєвропейським (окрім вартості круглого лісу, яка майже дорівнює останнім). Оскільки значну частку експортованого круглого лісу становить досить дорога дубова деревина, середня вартість експортованого круглого лісу

не видається надто високою. Це може свідчити або про недостатню якість продукції, що експортується, або про недостатній досвід експортерів, або про свідомий демпінг деревної продукції з метою підвищення конкурентоспроможності. Незначні експортні поставки деревини в найближчому майбутньому можуть ще більше скоротитися, оскільки у світі швидко зростає рейтинг сертифікації лісів і деякі країни переходять на споживання виключно сертифікованої продукції. Це стимулює розвиток сертифікації лісів у країнах-експортерах і ставить Україну перед вибором — запровадити сертифікацію чи продавати дешево несертифіковану деревину, щоб не витратитись на процедуру проведення сертифікації, переорієнтацію лісового господарства з ресурсного на біосферний напрям розвитку.

За визначенням І.М.Синякевича [4], екологічна сертифікація лісів — це економічний інструмент лісової політики, який використовується для оцінки відповідності виробничо-господарської діяльності лісових підприємств вимогам екологічних стандартів та концепції сталого розвитку лісового господарства. Процедура екологічної сертифікації лісів у європейських країнах є добровільною, проте проведення її потребує значних витрат. Вона дозволяє закріпитися на ринках лісової продукції. Менеджмент, пов'язаний із сертифікованими лісами, стає менш ризикованим, оскільки створює кращий доступ на фінансові ринки. Екологічна сертифікація лісів у промислово розвинених країнах світу проводиться в трьох напрямках: за схемою FSC; пан-європейською схемою PEFC та національними програмами [5].

В Україні лише в 2000 р. в чотирьох держлісгоспах (Тетерівському дослідно-виробничому Київської області, Баранівському, Білокорочицькому і Ємільчинському Житомирської області) розпочалося запровадження національної програми екологічної сертифікації лісів, хоча питання добровільної чи обов'язкової сертифікації довгий час залишається дискусійним. Більшість вчених схиляється до думки, що добровільна сертифікація стосується приватних лісів. Українські ліси переважно знаходяться у державній власності, тому на певний період варто запровадити обов'язкову процедуру сертифікації лісів. З часом, зі зміцненням ринкових відносин в лісоресурсній сфері, доцільно буде орієнтуватися на добровільну процедуру екологічної сертифікації лісів.

Вивчення досвіду роботи з екологічної сертифікації лісів за останнє десятиріччя в Баранівському державному лісомисливському господарстві показало, що здійснення сертифікації міжнародною Лісовою опікунською радою з екологічним маркуванням деревної продукції сприяє створенню належних умов на ринку деревних лісоматеріалів. Сертифікація лісів за національною програмою здійснюється за схемою: першою стороною, тобто лісогосподарським підприємством, проводиться внутрішнє оцінювання своїх власних способів управління; другою стороною детально оцінюється робота замовника; третьою, незалежною стороною, на підставі загально-

визнаних стандартів оцінюється лісова продукція чи послуги на відповідність їх встановленим стандартам.

На сертифіковану продукцію в Баранівському держлісгоспі є значний попит, особливо на пиловник і продукцію з нього. З огляду на те, що здебільшого сертифікована продукція коштує дорожче і щорічно пропозиція сертифікованої продукції зростає, а ще більше зростає попит на неї, то зволікати з проведенням екологічної сертифікації лісів в Україні не доцільно. Частка експорту на сьогодні істотно не впливає на задоволення попиту в деревних ресурсах із боку внутрішнього споживача. Він становить менше 16% від загального обсягу заготівлі сировини. Однак, на експорт деревини й продукції її переробки припадає близько 40% коштів, які заробляють лісові господарства України. За умов платоспроможного внутрішнього ринку деревних матеріалів експортні валютні надходження є майже єдиним стабільним джерелом фінансів підприємств лісової галузі. Окрім того, екологічна сертифікація лісів набуває особливого значення для лісогосподарських підприємств, що розташовані на територіях, забруднених радіонуклідами внаслідок катастрофи на Чорнобильській АЕС. Вітчизняні та європейські споживачі не вірять безапеляційно щодо позитивних тенденцій самоочищення лісової екологічної системи, тому сертифікація українського лісу дасть змогу розсіяти ці сумніви.

ВИСНОВКИ

Деревна продукція є ринковим товаром і її вартість визначається ринковими цінами. Оскільки вітчизняна несертифікована лісова продукція в майбутньому буде неспроможною конкурувати з аналогічною сертифікованою продукцією інших поставальників, то інвестиційний клімат у лісовій сфері буде несприятливим в найближчій історичній перспективі, а як результат — докорінного переоснащення лісокультурних і лісозаготівельних підприємств галузі сучасними ефективними та енергозаощаджувальними технологіями не відбудеться.

Література:

1. Кравець П.В., Лакида П.І. Європейський контекст шляхів розвитку лісової сертифікації в Україні // Науковий вісник НАУ. — 2002. — Вип. 54. — С. 22—33.
 2. Бондарчук Г.В. Сертифікація лісогосподарського підприємства: практичний посібник: монографія / Г.В. Бондарчук, І.Ф. Букша. — Харків: УкрНДІЛГА, 2008. — 172 с.
 3. Коваль Я.В., Блажкевич Т.П., Волочков В.В. Планування виробництва у лісовому господарстві. — Житомир: ЖНАЕУ, 2011. — 503 с.
 4. Синякевич І.М. Лісова політика: підручник. — Львів: ЗУКЦ, 2005. — 224 с.
 5. Синякевич І. Лесное хозяйство Украины в XXI в.: сценарии развития / И. Синякевич, И. Соловей, А. Дейнека // Экономика Украины. — 2007. — №9. — С. 72—81.
- Стаття надійшла до редакції 25.10.2011 р.*